

Aan de Tweede Kamer der Staten Generaal
Betreft: brief Humanistisch Verbond over formatie
Ter attentie van de informateur, de heer G. Zalm
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

juli 2017, Amsterdam

Geachte heer Zalm,
Deze week zult u als informateur de inhoudelijke start maken met uw werkzaamheden. Het Humanistisch Verbond volgt de ontwikkelingen rond de kabinetsformatie met bijzondere belangstelling. Via u willen wij een aantal zaken meegeven aan de onderhandelende partijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie.

Zelf denken, samen leven

Het Humanistisch Verbond is de organisatie die humanisten, atheïsten, agnosten en vrijzinnigen verenigt. Wij staan voor individuele vrijheid en zelfbeschikking, maar ook voor een humane samenleving waarin mensen naar elkaar omzien. Wij zullen een volgende regering, ongeacht de samenstelling, beoordelen op het beschermen van verworven persoonlijke vrijheden, zelfbeschikking en de vrijheid van meningsuiting.

Tegelijk wensen wij niet dat een volgende regering het daarbij laat. De volgende regering kan niet volstaan met het handhaven van de status quo. Er zullen nieuwe stappen moeten worden gezet. Discriminatie, ongelijke behandeling maar ook verwijdering tussen bevolkingsgroepen vormen een toenemend probleem. Daar zal met kracht tegenwicht aan geboden moeten worden, zowel door wetgeving, als door het steunen van maatschappelijke en culturele initiatieven en het verbeteren van het onderwijs.

Rondom zelfbeschikking spelen er nieuwe dilemma's, of het nu gaat om medisch-ethische kwesties of de vrijheid om naar eigen keuze een gezin te vormen en de eigen erfenis na te laten. Ook de vrijheid van meningsuiting mag niet als een gegeven worden beschouwd. Door dreiging van fanatiek geweld kan een ongewenste vorm van zelfcensuur ontstaan, bijvoorbeeld wanneer het religiekritiek betreft. Steeds blijkt dat vrijheid niet vanzelfsprekend is en voortdurend onderhouden dient te worden.

Positie van 'ongelovigen' in Nederland en wereldwijd

Sinds 1983 staat in artikel 1 van de Grondwet dat er geen onderscheid mag worden gemaakt op grond van godsdienst en levensovertuiging. Voor de toevoeging van de discriminatiegrond 'levensovertuiging' is destijds gestreden om de gelijke behandeling te benadrukken tussen godsdienstige en ongodsdienstige levensbeschouwingen, zoals het humanisme. Hoewel de rechten van ongodsdienstige mensen in Nederland over het algemeen wettelijk goed geregeld zijn, is de praktijk weerbarstiger. Het vrijzinnig beleven van een godsdienst, het verlaten van een godsdienst, of het hebben van een niet-religieuze levensovertuiging is in Nederland nog dikwijls niet vanzelfsprekend. Waar dit probleem vroeger vooral speelde in streng-christelijke omgevingen, zien we dit probleem nu in streng-islamitische hoek. Ook atheïstische asielzoekers in Nederland hebben last van onbegrip, pesterijen en dreiging. Wij vragen de onderhandelaars uitdrukkelijk om daar aandacht voor te hebben.

De positie van 'ongelovigen' wereldwijd is nog veel problematischer. In 55 landen ter wereld staan er hoge straffen op religiekritiek, en in 13 streng-islamitische landen kan een afvallige of 'godslasteraar' zelfs de doodstraf krijgen. Zij worden in veel landen door wetgeving behandeld als tweederangsburgers. Intussen is de groep wereldburgers die 'non-affiliated' is, na het christendom en de islam, de derde grootste groep in de wereld. Wij roepen de onderhandelaars op om in het buitenlands beleid met nog meer kracht aandacht te vragen voor het recht om zelf een levensovertuiging te kiezen. De Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM) beschermt immers niet alleen godsdienstvrijheid, maar ook het recht om een niet religieuze levensbeschouwing te hebben.

Waardige zorg voor ouderen

Drie maanden geleden lanceerden het Humanistisch Verbond, de Universiteit voor Humanistiek, Stichting Humanitas Rotterdam, de landelijke Vereniging Humanitas, en een aantal Humanistische geestelijk begeleiders het Pleidooi voor een Gouden Pact. In dit manifest sluiten wij aan bij de publieke discussie over de plek die (kwetsbare) ouderen in onze samenleving innemen en pleiten wij voor meer zeggenschap van ouderen zelf, waardige zorg en een inclusieve samenleving.

Het manifest heeft inmiddels veel weerklank gekregen, bij uiteenlopende organisaties, zorgverleners en geestelijk begeleiders. Aan het begin van deze nieuwe formatieperiode wil ik u de kern van onze boodschap op het hart drukken: persoonlijke zorg vereist niet alleen meer geld of meer handen aan het bed. Het vraagt ook om aandacht voor immateriële zorg. Mensen zijn immers meer dan een medische zorgvraag alleen.

Wij wijzen op de volgende punten:

1) Zoals ook Agora en de landelijke beroepsvereniging voor geestelijk verzorgers (VGVZ) nadrukkelijk hebben geadviseerd, moet er meer worden geïnvesteerd in geestelijk begeleiders. Zij zijn er specifiek voor opgeleid mensen te helpen om hun situatie en levensvragen te begrijpen en daarop een eigen antwoord te vinden. In november 2016

conclueerde staatssecretaris Van Rijn zelf “dat het inschakelen van geestelijk verzorgers in de praktijk onvoldoende van de grond komt. De positie van geestelijke verzorging bij andere zorgverleners in de eerste lijn is nog onvoldoende bekend.” De overheid moet net als geestelijke begeleiders zelf werken aan grotere bekendheid van het vak bij zorgmanagers en andere zorgverleners; hun hulp moet nadrukkelijk via de zorgverzekeringswet gefinancierd kunnen worden; en voor zover die mogelijkheid al bestaat, moet de kennis daarover ook gemeengoed worden in de zorgsector. Dat geestelijke verzorging in het nieuwe kwaliteitskader verpleeghuiszorg wordt vermeld is een goede eerste stap, maar nog niet voldoende.

(2) De focus op welzijn moet niet alleen via geestelijk begeleiders, maar in de gehele zorg rigoureuus worden doorgevoerd. De zorg en de controle op de zorgkwaliteit moeten veel meer toegespitst worden op de kracht van persoonlijke (zorg)relaties in plaats van op gedocumenteerde veiligheid. Allereerst moet er een betere balans komen tussen zorg-technische- en welzijnsnormen bij de Inspectie. Ook moet erop worden aangedrongen dat de ruim zeventig normen die voor zorginstellingen gelden, tot een aantal basisnormen worden teruggeschroefd. Welke normen verder nog gelden wordt in overleg bepaald. Laat ouderen de ruimte om eigen prioriteiten te stellen, ook als die risico's met zich meebrengen. In plaats van een activiteitsaanbod vóór ouderen moeten ouderen in het algemeen meer zelf de ruimte krijgen en worden betrokken bij de invulling van hun alledaagse leven. Op korte termijn kan veel worden gewonnen, want het gaat vaak om kleine, alledaagse dingen (samen eten maken, groente verbouwen, kunst maken voor in de eigen omgeving of elders). Op de lange termijn moet de verpleeghuiszorg zoveel mogelijk in de wijk plaatsvinden. Om die zorg te leveren is een divers personeelsaanbod nodig. Naast gediplomeerde verpleegkundigen, geestelijk begeleiders en andere professionele zorgverleners, kunnen ook mensen met een andere achtergrond een grote bijdrage leveren. Wij pleiten ervoor om verpleeghuizen meer vrijheid te geven om te investeren in mensen met aantoonbare praktijkvaardigheid, zonder de eis van een formeel zorgdiploma.

3) Naast ouderen in verpleegtehuizen wonen steeds meer ouderen tot op hoge leeftijd thuis. Ook voor hen moet naast medische hulp ook immateriële zorg beschikbaar zijn. Kwesties als eenzaamheid, verlies van naasten, of andere levensvragen worden via de medische lijn niet voldoende gedekt. Het Humanistisch Verbond pleit daarom voor een laagdrempelige, wijkgerichte toegankelijke immateriële zorg.

(4) Vernieuwing is noodzakelijk, niet alleen binnen zorginstellingen, maar ook daarbuiten; en niet alleen met het oog op ouderen. Immateriële zorg voor eenzame jongeren, mensen in armoede of met een verslaving, psychische aandoening of een traumatisch verleden moet net zo hoog op de politieke agenda. Ons advies luidt daarom: geef in een nieuw regeerakkoord meer handen en voeten aan het begrip “participatiesamenleving”, dat voor veel mensen een weinig zeggend containerbegrip is geworden. Zet in op een “inclusieve samenleving”, waarin mensen mét hun kwetsbaarheden volwaardig kunnen meedoen. Zo'n samenleving heeft alleen kans van slagen als niet voorbij wordt gegaan aan de professionaliteit die daar voor nodig is. Wij signaleren een behoefte aan nieuwe kwaliteitskaders en praktijkvoorbeelden om op lokaal niveau goed te kunnen investeren in sociaal ondernemerschap, inclusieve wijken, levensloopbestendige woningen en divers samengestelde wijkteams. In die wijkteams

zouden naast agenten, zorgverleners ook mensen uit de cultuursector en geestelijk begeleiders kunnen deelnemen. Zij kunnen een ondersteunende rol spelen bij mobiliseren van sociale betrokkenheid in straten of buurten. Bovendien kunnen zij nabij zijn in het geval van toenemende kwetsbaarheid en ingrijpende gebeurtenissen zoals ziekte of naderend levenseinde.

Voltooid leven

Het Humanistisch Verbond heeft geconstateerd dat in de discussie over goede zorg regelmatig het voorgenomen wetsvoorstel 'Voltooid Leven' wordt betrokken. Sommigen stellen dat het verder aanpassen van de euthanasiewetgeving niet nodig is zolang er maar goede zorg wordt geboden. Hoewel bij vraagstukken als eenzaamheid er zeker veel te winnen valt bij een drastische verbetering van de zorg, staan deze discussies uiteindelijk los van elkaar. Er is een groep ouderen die er weloverwogen voor wil kunnen kiezen om het leven te beëindigen, zonder dat er een medische aanleiding is. Het Humanistisch Verbond vindt het van medemenselijkheid getuigen om niet bij die vraag weg te lopen. Wij achten het daarom van groot belang dat die discussie de komende jaren niet stilvalt. Het voorgenomen wetsvoorstel 'Voltooid Leven' kan als voertuig dienen om dat debat te kanaliseren, en helpen om tot een zorgvuldige wettelijke verankering te komen. Wij roepen de onderhandelaars van de verschillende partijen op om over dit thema, en ook andere medisch-ethische thema's, elkaar geen fractie- of coalitiedwang op te leggen.

Wij kijken uit naar de resultaten van het informatieproces en zijn graag bereid nadere informatie te verstrekken.

Namens het Humanistisch Verbond,

Boris van der Ham, voorzitter
Christa Compas, directeur

